

Ekklesia Breda 6 januari 2017

Serie: Evangelie volgens Johannes – gelezen: Johannes 2 (De Bruiloft) – (drempeltekst uit Matteüs 2)

Toespraak Franck Ploum

1.

De eerste zondag van het nieuwe jaar, zo rond 6 januari, wordt in de christelijke traditie ook wel openbaringszondag genoemd, in de volksmond driekoningen. Het nieuwtje van Jezus' geboorte, de komst van deze redder, wiens naam *God redt* of *God bevrijdt* betekent, doet niet alleen de ronde in Bethlehem en wijde omgeving, nee het is wereldnieuws. Alle uithoeken van de aarde komen deze geboorte met eigen ogen aanschouwen. Niet alleen armoedzaaiers die hopen op iets nieuws, nee zelfs magiërs, wijzen, koningen, willen weten wat hier gaande is.

Openbaring, driekoningen. Er is nog een derde naam waarmee deze zondag wordt aangeduid: Epifanie. Epifanie betekent: een plotselinge, verwarrende verschijning. En daarmee is het wellicht wel het beste woord voor het verhaal dat de evangelist Matteüs vertelt. De wereldorde is verward, Herodus is in paniek, door een gebeurtenis die hij niet heeft zien aankomen: een nieuwe koning binnen zijn machtsgebied. Aldus het verhaal van de evangelist Matteüs, waarin het koningschap van Herodus – plaatsbekleder van de Romeinse bezetter - en dat van Jezus – pasgeboren koning van het onderdrukte joodse volk - lijnrecht tegenover elkaar worden geplaatst.

De heersende wereldorde tegenover een nieuw begin, een ander koningschap. Het koningschap zoals we dat uit de geschiedenis kennen is er een van verdeel en heers, van oorlog en macht. Op veel plaatsen is het zelfs een koningschap van onderdrukking en bruut geweld. Tot op vandaag. Herodes is het prototype van dit type koningschap. Er moet een einde komen aan deze willekeur van macht en machtsmisbruik. Er moet een einde komen aan het slachtofferen van mensen omwille van de heersende macht. Hoe dat moet gebeuren, laat Matteüs horen in zijn visie op alle gebeurtenissen en verhalen rond Jezus, zijn leven en zijn kruisdood. En die visie opent hij met een scene waarin Jezus en Herodus tegenover elkaar worden geplaatst als complete tegenpolen, als beeld van oude tijd en van nieuw begin. In het evangelie van Matteüs ligt het accent op de politieke verhoudingen en de politieke implicaties van Jezus verkondiging. Het is een verhaal over de ware betekenis van koningschap en van macht-gestuurde toekomst tegenover waarden-gestuurde toekomst.

2.

De evangelist Johannes heeft ook een openbaringsverhaal. In tegenstelling tot Lukas en Matteüs, begint Johannes zijn verhaal over Jezus niet met de pasgeborene, maar met de volwassen man die zich openbaart als leraar, als leider van een messiaanse beweging. De ware openbaring van een mens is niet zijn of haar geboorte, maar het naar buiten treden, het moment dat iemand haar rol in de samenleving op zich neemt. Dan ga je zien wat voor type mens iemand werkelijk is, of is geworden. Dat heeft dus even tijd nodig voordat je dat kunt gaan zien. Er gaat een traject van groeien en volwassen worden aan vooraf, opvoeding, scholing, tegen de lamp lopen, vallen en opstaan, gepikt en gemazeld worden, vertrouwen krijgen en teleurgesteld worden, liefhebben en verdriet zijn, talenten in jezelf ontdekken en fouten maken. En op een dag sta je daar, hier ben ik. Johannes noemt dat moment 'de derde dag', dag van ware openbaring.

Wanneer we 'de derde dag' horen dan gaan natuurlijk alle bellen rinkelen. Alle belangrijke bijbelse momenten gebeuren op 'de derde dag'. Op de derde dag speelt het verhaal van de binding van Izaäk (Genesis 22), op de derde dag ontvangt Mozes de tien woorden (Exodus 19), op de derde dag steekt het volk de Jordaan over naar het beloofde land (Jozua 1 en 9), 'Breek dit tempellichaam af en na drie dagen zal ik het oprichten' (Johannes 2). De derde dag is de dag van nieuw inzicht, nieuw begin, ommekeer ten leven. Toekomst openbaart zich.

'Op de derde dag geschiedt er een bruiloft' (Joh 2,1). Wat ging er aan vooraf? Op dag een liet hij zich dopen, op dag twee riep hij de leerlingen, en nu is het moment gekomen, de derde dag.

De bruiloft is vanouds het bijbelse beeld van verbinding tussen God en Israël, een verbond dat gebouwd is op de 'afspraken' zoals in de Thora opgeschreven: een weg van nieuw begin, een toekomst van recht en vrede in een samenleving die humaan is en solidair. Maar hoe staat het met dat verbond tussen het volk en hun God? De meesten zijn de 'afspraken' vergeten. De tempelelite collaboreert met de Romeinse bezetter, recht is onrecht geworden, god en gebod zijn naar de achtergrond verdreven. Er is geen geur, geen kraak of smaak meer aan. Het beste is er af, de wijn is op.

3.

Wat ooit als veelbelovend project begon is verwaterd, de toekomst die gloorde is verspeeld, de oude orde heeft de macht gegrepen, sterker nog: de leiders van het nieuwe zijn toegetreden tot de heersende wereldorde. En dat wordt het sterkst gevoeld in de buitengebieden. In de machtscentra, ach daar draait het allemaal wel door en weten mensen hun weg wel te vinden. Maar in de periferie, daar voelt men zich in de steek gelaten, daar wordt aan den lijve ervaren dat afspraken niet meer na worden gekomen. De randstad, de beide Hollanden vinden hun weg wel, hebben toegang tot van alles en nog wat, maar Oost-Groningen drinkt de zure wijn van de vergetelheid. Zoals dat eerder gebeurde met de Oostelijke-mijnstreek na het sluiten van de steenkolenmijnen. En zoals dat wereldwijd gaat tussen Noord en Zuid.

Wat op de derde dag geschiedt, vindt niet plaats in het machtscentrum, maar in de periferie: te Kana in Galilea. Dat is zoiets als dat je uit Oost-Groningen komt en woont in Answer, of je komt uit Zeeuws-Vlaanderen. Vorig jaar werd er een website gelanceerd over strandpaviljoens door het hele land, daar stond een kaart van Nederland bij en daarin waren ze vergeten Zeeuws-Vlaanderen in te tekenen. Dat is Kana in Galilea! Vergeten, niet gekend, en als in het nieuws dan negatief. Precies daar, daar vindt openbaring plaats. Toekomst en nieuw begin worden niet gecreëerd in machtscentra maar in de periferie, lokaal daar waar mensen zelf besluiten dat het anders moet. Politiek, machtscentra, zij kunnen in het beste geval voorwaarden scheppen, ondersteunen, maar ter plekke staan mensen op of laten het er bij zitten, laten mensen zich kleineren of besluiten ze hun eigen weg te gaan.

4.

Een mooi symbool voor alle vergetelheid zijn de zes stenen waterkruiken. Die staan daar niet zo maar, maar die werden gebruikt voor het reinigingsritueel. Wie nieuw begin wil maken, moet gereinigd worden, steeds opnieuw het oude afleggen en bewust kiezen voor Thora: recht en humaniteit. *'was mij schoon dat ik witter wordt dan sneeuw – als dat zou kunnen'* (Kyrie-wees genadig – Huub Oosterhuis). Maar kennelijk zijn ze leeg, er zit geen water in. Ze zijn slechts een herinnering aan de afspraken tussen God en mens, een museumstuk. Versiering, zoals boeddha beeldjes in tuincentra: ze staan zo leuk, heel decoratief.

Jezus laat de kruiken opnieuw vullen met water. Niet een beetje water, nee vol tot aan de rand. Het is immers geen kwestie van een beetje van de gevestigde wereldorde en een beetje Thora. Veel onrecht en om dat een beetje te compenseren doen we er een scheutje humaniteit bij. *'God, overvloeiend van vriendschap en liefde. (Exodus)*. De afspraak met die God is dat wij recht doen en humaan zijn, gerechtigheid als dauw uit de hemel laten neerdalen over onze gewonde en beschadigde aarde en al wat er op leeft of probeert te overleven.

In dat proces speelt 'de vrouw' – eerder Jezus' moeder genoemd – een belangrijke bemiddelde rol. Zoals in het begin van het evangelie van Lukas, Elisabeth en Maria beeld zijn van het oude Israël dat naar iets nieuws verlangd, dat toekomst verwacht. Zo is Maria hier bij Johannes de verbinding tussen Israël en de messiaanse gemeenschap in de tijd van Johannes zelf. Zij is de persoon die beiden bij elkaar wil houden, want dat spanningsveld tekent het hele Johannesevangelie: het uit elkaar gaan van Rabijnse Jodendom en de messiaanse ekklesia vanaf begin 2^e eeuw. *'Vrouw, betekent dat iets tussen mij en u?' (Johannes 2,4)*, is dan ook geen brutaliteit van zoon richting moeder, maar een zeer reële vraag van Jezus naar wat hij aan moet met een jodendom dat de messiaanse beweging wil uitbannen. Die vraag legt Johannes hier in de mond van Jezus, met een citaat uit het boek Koningen (1Koningen 17,18). Tegelijk weet Johannes dat Jezus daar alles mee moet, en hij dus ook. De messiaanse beweging is gebouwd op de Thora en kun je daar niet van losweken. Je moet er aan vasthouden en haar vernieuwen tegelijkertijd. Maar nog is het niet zo ver, *'mijn uur is nog niet gekomen'* (Johannes 2,4) dat deze levensweg van Jezus zich ten volle kan openbaren.

5.

'Dit is het begin, dat Jezus maakt met de tekenen, te Kana in Galilea' (Johannes 2, 11). Dit is het begin.... Letterlijk vertaald staat er: in beginsel, principe. Zoals er ook staat aan het begin van het schippingsverhaal 'In beginsel schiep God' en zoals er ook in de opening van Johannes staat "In beginsel was er Woord'. Het gaat hier dus om een fundamenteel, principieel teken dat Jezus stelt. Of zoals Egbert Rooze zegt: *de messiaanse bruiloft kon alleen gered worden met het reinigingswater van de Judeeers*. (De Messias en de macht van Rome, pg. 64) Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In het tweede hoofdstuk wordt al duidelijk dat het evangelie van Johannes geen anti-Joods verhaal is zoals vaak wordt beweerd.

Uitgelezen wijn, als smaak van de Thora. Kruiken gevuld tot de rand, als beeld van recht en humaniteit zonder concessies. Dat wordt ons aangeboden aan het begin van dit nieuwe jaar. Dat we er in 2018 veel van mogen smaken. Dat we het mogen proeven om staande te blijven en anderen staande te houden. Mogen drinken om uit te delen. Dat haar smaak ons mag verleiden om aan haar vast te houden omwille van een nieuw begin van gerechtigheid voor onszelf, mensen om ons heen en de wereld waarin wij leven.

Zeg amen - dat het zo moge zijn.